

BEŞERİ COĞRAFYA ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Doç. Dr. Nuri YAVAN

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Coğrafya Bölümü
Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı
nuri.yavan@ankara.edu.tr

İçerik

- **Nicel araştırmada veri ve türleri**
- **Birincil veri: Anket**
 - Anketin Amacı
 - Anketin Aşamaları
 - Anketin Tasarımı
 - Anketin Test edilmesi
 - Anketin Uygulama Türleri

Veri Türleri/Kaynakları

1.BİRİNCİL KAYNAKLARDAN: Birincil veri

- Anket
- Gözlem
- Görüşmeler

2.İKİNCİL KAYNAKLARDAN: ikincil veri

- Mevcut İstatistikler
- Belgeler/dökümanlar

Birincil veri

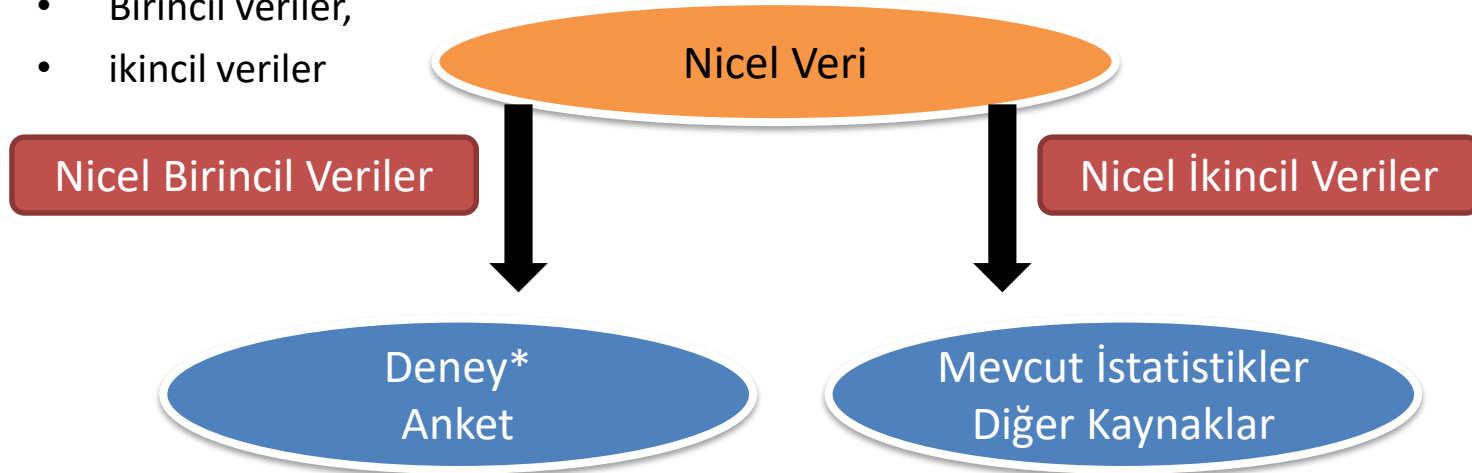
- Araştırmacının kendisi tarafından toplanan orijinal verilerdir.
- Mümkünse birincil veriye ulaşmak gerekir.
- Pahalı, toplaması zor ve çok zaman gerektiriyorsa ikincil veriler tercih edilir.
- Bağlama en uygun verilerdir.
- Araştırmacı ürettiği birincil verinin kaynağını, doğruluğunu, sıkıntılarını bilme imkanı vardır.
- Bilim camiasının beklentisi araştırmacının birincil veri üretmesidir.
- Orijinal veri olduğu için bilime yeni bilgi ve veri kazandırma sağlar.
- Laboratuar (deney) ya da saha çalışmasında (anket) elde edilir.
- Birincil verileri toplama süreci zordur, zaman almaktadır, pahalıdır.
- Birincil verileri toplamadan önce çok dikkatli olunmalı, her adım önceden hesaplanmalıdır.

İkincil veri

- Araştırmacının kendisinin üretmediği (bu anlamda orijinal olmayan) hazır verilerdir
- Başkaları tarafından üretilmiştir
- Bireysel olarak toplanamayacak kadar kapsamlı verilerdir
- Devletin yaptığı sayımlar, tarihsel arşiv, gazete arşivi, uydu kayıtları, koleksiyonlar, basılmış makaleler, kitaplar, resmi raporlar...
- Kullanıma hazır olması, daha zahmetsiz erişim, ucuza elde edebilme imkanı
- Verinin kaliteli ve güvenilir olması avantajlarıdır
- Doğrudan araştırmacının amacı için toplanmış veriler değildir
- Kalitesi değiştirilemez
- İçinde birçok ölçme ve örnekleme hatası taşır
- Bazı durumlarda erişimi zordur-para ve zaman gerektirebilir.
- Eski bilgi içerir.

Nicel araştırmalarda veri turleri

- **1a- Değişken tipi bakımından nicel veriler**
 - Sürekli (sayısal) veri,
 - kesikli (kategorik) veri
- **1b- Değişkenlerin ölçüm düzeyine göre nicel veriler**
 - Sınıflamalı veriler
 - Sıralamalı veriler
 - Aralıklı veriler
 - Oransal veriler
- **2-Elde edilme biçimi ve kaynağına göre veriler**
 - Birincil veriler,
 - ikincil veriler

*Deney: beşeri coğrafyada kullanılan bir teknik değildir

Anket: Nicel Veri Toplama Tekniği

- Anket, deneğe standartlaşmış sorular sorarak denekten birtakım bilgileri toplayan sistematik bir veri toplama tekniğidir
- Sosyal bilimde pozitivist yaklaşım içinde gelişmiştir
- Akademik araştırmalarda, devlet istatistik verilerinin toplanmasında, pazar araştırmalarında, kamu oyu araştırmalarında kullanılır
- 1970'lerde ölçek, endeks, örnekleme türleriyle ve istatistiksel analiz yöntemleriyle giderek gelişmiş nicel bir araştırma tekniğidir
- Anket, tek seferde birçok şey hakkında soru sorar
- Birçok değişkeni ler
- Birçok hipotezi test eder
- Araştırmacıya ıkarım yapma genelleme imkanı verir
- Kısa zamanda büyük miktarda veri toplamayı mümkün kılar

Coğrafyada Anket...

- Coğrafyada en yaygın şekilde ve en çok kullanılan veri toplama aracıdır
- Coğrafyada ilk anket çalışması, davranışsal coğrafyada 1960'lı yıllarda kullanılmıştır (çevresel algı, seyahat davranışları, tüketim tercihleri...)
- İnsanların algıları, düşünceleri, mekansal davranışları hakkında kullanılır
- **Coğrafyada iki amaçla anket kullanılır**
- **Görüş-tutum-davranışları ölçmek:** İnsanların görüş, tutum, davranışlarını tespit
- **İstatistiki veri-bilgi toplamak-üretmek:** insanlar, firmalar, kurumlar hakkında bilgi toplama

Anketin Aşamaları

1. Aşama: Amaç ve Problem

- Araştırmanın/anketin amacının ve kapsamının belirlenmesi; Araştırma türüne (betimsel/açıklayıcı) karar verilmesi; Hipotezlerin oluşturulması; Anket sonuçlarının nasıl kullanılacağına veya analiz edileceğinin (tablo, grafik, istatistikler) belirlenmesi.

2. Aşama: Anketin Tasarlanması

- Anketin uygulama biçimine (posta, yüzyüze, telefon, internet vb.) karar verme; Anket sorularını yazma; Cevap kategorilerini oluşturma; Sayfa düzenini (soruların yerleştirilmesi, kümelenmesi ve sıralanması) tasarlama ve taslak anket formunu oluşturma; Pilot test yapma ve test sonrası anketi revize etme ve eğer anketör kullanılacaksa eğitim verme.

3. Aşama: Örneklemin Seçimi

- Hedef evrene karar verme; Örneklem çerçevesini bulma; Örneklem büyüklüğünü hesaplama; Örnekleme türünü seçme.

4.Aşama: Sahada Uygulama

- Anketi cevaplayacak kişileri/denekleri belirleme; Anketi yapma; Verileri dikkatle kaydetme ve geri dönüş oranlarını değerlendirme.

5. Aşama: Veriyi İşleme ve Analiz

- Verileri bilgisayara girme; Tüm verileri kontrol etme; İstatistik analizleri yapma; Tablo ve grafikler oluşturma.

6. Aşama: Sonuçlar

- Araştırma raporunun yazılması; Anketten elde edilen bulguların ve (varsa) hipotez testi sonuçlarının yorumlanması; Bulguları başkalarının bilgi, eleştiri ve değerlendirmelerine sunulması.

Anket tasarımı

- **Soruların hazırlanması-geliştirilmesi:** (amaca uygun gerekli sorular, kısa-açık-anlaşılır sorular, önyargısız sorular...)
- **Açık ve kapalı uçlu sorular:** (açık uçlu sorularda denek cevabı kendisi yazar, kapalı uçluda verilen seçeneklerden birini-birkaçını işaretler. + & - yanları vardır)
- **Formun tasarlanması:** (anket soruları ve sayfası ne çok kısa ne çok uzun olmalı, formun üst kısmına açıklama yapılmalı-amaç-gizlilik-nasıl doldurulacağı...)
- **Soruların sıralanışı-dizilişi:** (girişte genel sorular, belirli sorular bir kategoride toplanmalı, sorular arası yumuşak geçiş, gelişme-orta kısımda kapalı uçlu sorular, son kısımda açık uçlu ve özel sorular...teşekkür)
- **Formun biçimi, düzeni, görünümü:** (şık ve kolay cevaplanacak düzende olmalı, yeterli boşluk olmalı, cevap kategorileri belirtilmeli ✘ -
- **Ön test- pilot test uygulama:** (ön test yakın arkadaşlara, meslektaşlara; pilot test araştırma evrenindeki 5-20 arası kişiye...eksiklikler tespit edilir....)
- **Anket cevap geri dönüş oranları:** (geniş bir oranın cevap vereceği nitelikte soru hazırlama)
- **Anket uygulama türleri:** (telefon, posta-elden bırakma, telefon, internet anketleri)

Kutu 1: Ankette İyi Soru Yazma İlkeleri

Neuman (2010:403-408), anket sorularının yazılmasının, bilimsel olmaktan ziyade sanatsal bir iş olduğunu belirterek, anket sorusu yazarken kaçınılması gereken hususları, yani iyi soru yazmanın ilkelerini 10 madde halinde şu şekilde sıralamaktadır:

- (1) Jargondan, argodan ve kısaltmalardan kaçınmak
- (2) Belirsizlikten, karmaşadan ve anlaşılmazlıktan kaçınmak
- (3) Duygusal dil ve prestij yanlılığından kaçınmak
- (4) Çift ve/veya çok anlamlı sorulardan kaçınmak
- (5) Yönlendirici sorulardan kaçınmak
- (6) Cevaplayıcıların bilgi ve yeteneklerini aşan sorulardan kaçınmak
- (7) Yanlış öncül/eklenti taşıyan sorulardan kaçınmak
- (8) Uzak gelecekle ilgili niyetleri sormaktan kaçınmak
- (9) Çift olumsuzluk taşıyan sorulardan kaçınmak
- (10) Üst üste binen ya da dengesiz olan cevap kategorilerinden kaçınmak

Neuman'ın ortaya koyduğu bu ilkeler başka yazarlar tarafından da önerilmiştir. Bu bağlamda coğrafyacılar Cloke vd. (2004:137-138), Kitchin ve Tate (2000:52) ve Parfit (2005:88-90)'in de benzer ilkeler önerdiği ve bunları da örneklerle açıkladığı görülmektedir. Ayrıntılar için Bkz. Cloke vd. (2004:137-138) ve Parfitt (2005:88-90).

Kaynak: Bölüm Yazarı

Anket Yöntemine Uygun Araştırma Soruları

- Davranış
 - Dişlerinizi ne kadar sık fırçalıyorsunuz? Geçen seçimde oy kullandınız mı? En son ne zaman bir yakınınızı ziyaret ettiniz?
- Tutum/İnanç/Görüşler
 - Sizce vali ne tür bir iş yapar? Sizin olmadığınız zaman insanlar sizce hakkınızda olumsuz şeyler söylerler mi? Bugünlerde ülkemizin en önemli sorunu sizce nedir?
- Özellikler
 - Medeni durumunuz (evli, bekar, boşanmış, dul)? Sendikaya üye misiniz? Yaşınız kaç?
- Beklentiler
 - Önümüzdeki 12 ay içinde araba almayı düşünüyor musunuz? Sizce şehrin nüfusu artar mı, azalır mı, yoksa aynı mı kalır?
- Öz sınıflandırma
 - Kendinizi nasıl sınıflandırırsınız? Liberal, ılımlı, tutucu? Ailenizi hangi sosyal sınıfa koyarsınız? Çok dindar ya da dinsiz misiniz?
- Bilgi
 - Son seçimde belediye başkanı kim seçildi? Bu ülkede Karl Marx'ın Komünist Manifesto'su yasak mıdır?

Anket Soruları Hazırlama İlkeleri

- Her satıra bir soru sorulmalı
- Gerektiğinde şartlı sorular sorulmalı
- Matris soruları kolayca yanıtlanabilecek şekilde biçimlendirilmeli
- Soruların sıralanmasıyla ilgili hususlara dikkat edilmeli
- Anketi yanıtlayanlar için yönerge hazırlanmalı
- Ön test yapılmalı
- **Açık uçlu sorular**
 - Cevaplayıcının soruya kendi cevabını vermesi
“Mesleğiniz nedir?” _____
 - Kodlanması daha zor
- **Kapalı uçlu sorular**
 - Cevaplayıcının araştırmacının sağladığı cevaplar arasından seçme yapması
“Mesleğiniz nedir?”
O İşçi O Memur O Öğretmen
O Mühendis O Diğer (Açıklayınız) _____
 - Seçenekler birbirini tamamen dışlamalı (memur/öğretmen)
 - Denekler fazla düşünmeden seçeneklerden birini seçebilirler

Kutu 2: Anketlerde Kullanılan Farklı Soru Tipleri

A. Kapalı Uçlu Sorular: Anketlerde altı farklı türde kapalı soru tipi vardır:

1. Kategorik Sorular: Cevaplar belirli seçenekler halindedir. Sadece bir kategori seçilebilir.

▪ Medeni Durumunuz nedir?

(1) Evli (2) Bekâr

▪ Kaç yıldır bu mahallede oturuyorsunuz?

[] 1 yıldan az [] 1-3 yıl [] 4-6 yıl [] 7-10 yıl [] 11 yıl ve üzeri

2. Listelemeli Sorular: Bir dizi seçenek listelenir ve bunların herhangi biri ve bir kaç seçilebilir.

▪ Ostim'deki sanayi kümesine niçin üye oldunuz? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- (1) Teknolojik bakımdan ilerlemek
(2) Danışmanlık hizmeti alabilmek
(3) Ticari anlamda yeni vizyon/ticari ilişkiler kazanabilmek
(4) Devletten teşvik/destek ya da hibe alabilmek
(5) Aynı sektörde bir arada bulunmanın fayda getirdiğine inanmak
(6) Ortak bir amaç, ağ, işbirliğinin firmanın performansını artıracacağı düşüncesi
(7) Rakiplerim üye olduğu için
(8) Diğer - belirtiniz.....

3. Sıralamalı Sorular: Bu tip sorularda, cevaplayıcılar seçenekleri önem/tercih sırası koyarlar.

▪ AVM'nizin bulunduğu lokasyonu seçmesinin nedeni nedir? (Lütfen tüm seçenekleri önem sırasına göre sıralayınız:

(1 Hiç Önemli Değil, 2 Son Derece Önemli, 3 Önemli Değil, 4 Ne Önemli Ne De Değil, 5 Önemli, 6 Son Derece Önemli 7 Çok Önemli)

[] Erişilebilirlik [] Görünübilirlik [] Rekabet ortamı [] Arsa/arazi durumu

[] Altyapı olanakları [] Sosyo-ekonomik yapı [] Gelecekteki gelişmeler

4. Ölçekli Sorular: Bu tip sorularda cevaplayıcı bir konu hakkındaki düşüncesini, tutumunu veya davranışını sıralanmış sabit bir ölçek üzerinde işaretler.

▪ Yaylanızda oturduğunuz konutların kalitesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

(1) Mükemmel (2) İyi (3) Orta (4) Zayıf (5) Çok Kötü

5. Matris: Aynı cevap seçenekleri kullanarak, iki veya daha fazla sayıda sorunun bir tablo içinde verilmesidir.

Aşağıda tabloda yer alan her bir cümleye ne derecede katıldığınızı yandaki seçeneklerden en uygun olanı ile belirtiniz.	Hiç Katılmıyorum	Büyük Ölçüde Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
AVM'lerin çevresindeki yerleşim sahaları değer kazanmaktadır.							
AVM'ler kentin önemli imgeleri haline gelmektedir.							
AVM'ler kendilerini kent merkezine bir alternatif olarak sunmaktadır.							
AVM'ler karşısında kent merkezi eski popülaritesini yitirmektedir.							

6. Şartlı Soru: Bu tip sorular, sadece spesifik yanıt veren cevaplayıcıya sorulur.

▪ Firmanız daha önce herhangi bir kurumdan yatırım için teşvik aldı mı?

(1) Hayır, Almadı

(2) Evet, Aldı

→ Soru 18'e geçiniz

▪ 18. Firmanız bu teşviki hangi kurumdan almıştır?

(1) Kalkınma Ajansı (2) Avrupa Birliği (3) Hazine Müsteşarlığı (4) KOSGEB (5) Diğer-belirtiniz...

B. Açık Uçlu Sorular: Anketlerde iki farklı türde açık uçlu soru tipi kullanılır:

7. Miktar Sorusu: Bu tip sorular, istatistik veri üretmek için sorulur.

▪ Firmanızın 2010 yılındaki ihracat değerlerini belirtiniz.

ihracat Yapılan Ülke ihracatın Değeri (\$) ihracatın Miktarı (kg) ihrac Edilen Ürün

.....
.....

8. Bilgi Sorusu: Bu tip sorular, bilgi toplamak için sorulur.

▪ Daha önce hangi ülkede yaşıyordunuz?

▪ Bu lokasyonu seçmenizdeki en önemli faktörler nelerdir?

Yanıtların Kalitesi ve Kabul Edilebilir Yanıt Verme Oranları

Yanıtların Kalitesi

- Eksik
- Abartılı
- Yanlış
- Toplumsal arzu edilirlık önyargısı
- Bilgi soruları

Kabul Edilebilir Yanıt Verme Oranları

- %50 - analiz ve rapor için uygun
- %60 - iyi
- %70 – çok iyi
- Ama bu oranlara ulaşmak çok zor
- Yanıt verme oranlarının yüksek olması bulguların güvenilirliğiyle yakından ilgili

Anket uygulama türleri

- **Yüz yüze görüşme:** Anketör/araştırmacı, kapı kapı dolaşma, en yaygın kullanım türü, karşılıklı etkileşim, en yüksek cevap oranı, araştırmacı süreci kontrol edebilmesi; pahalı ve zaman alıcı olması, anketör niteliği, davranışı, görüşü, soru sorma şekli...
- **Posta & elden bırakma:** Maliyeti ucuzdur, geri dönüş uzundur ve çoğu geri dönmemektedir, uzak alanlara uygulanabilir; denek farklı zamanda cevaplama, sırayla cevaplama, onun yerine başkasının cevaplama, toplu olarak cevaplama, anketi yarım cevaplayıp gönderme...)
- **Telefon:** Doğrudan iletişim, hızlı cevap alma, postadan pahalı, yüz yüzedeki ucuz, açık uçlu sorular için yetersiz, görüşmeyi denekin reddetme durumu...
- **İnternet:** Son 10 yıldır var, e-posta & web üzerinden, hızlı ve ucuz, online işaretleme, renkli görsel unsurlar, çok farklı dilde anket soruları, e-postayı görmeme...

Tablo 1. Yüzyüze, telefon, posta ve internet yoluyla yapılan anketlerin avantajları ve dezavantajları

Özellikler	Yüzyüze	Telefon	Posta	İnternet
İdari Meseleler				
Maliyet	Pahalı	Orta	Ucuz	En Ucuz
Hız	Yavaş/Orta	Hızlı	En Yavaş	En Hızlı
Uzunluk (soru sayısı)	En Uzun	Kısa	Orta	Orta
Cevap oranı	En Yüksek	Orta	En Düşük	Orta
Araştırma Denetimi				
İRdeleyerek soru sorma imkânı	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Belirli katılımcı	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Soru dizilişİ	Evet	Evet	Hayır	Evet
Yalnızca bir yanıtlayan	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Görsel gözlemler	Evet	Hayır	Hayır	Evet
Farklı Sorularda Başarı Elde Etme				
Görsel yardımlar	Evet	Yok	Kısıtlı	Evet
Açık-uçlu sorular	Evet	Kısıtlı	Kısıtlı	Evet
Şartlı sorular	Evet	Evet	Kısıtlı	Evet
Karmaşık sorular	Evet	Kısıtlı	Kısıtlı	Evet
Hassas sorular	Kısıtlı	Kısıtlı	Biraz	Evet
Yanılılık Kaynakları				
Toplumsal istenirlik	Daha Kötü	Biraz	Hayır	Hayır
Anketör yanılığİ	Daha Kötü	Biraz	Hayır	Hayır
Cevaplayanın okuma becerileri	Hayır	Hayır	Evet	Biraz